هەندێك

لە

گرفتەكانی گەنجان

(مِنْ مُشكِلات الشَّباب)

نووسینی : زانای پایەبەرز

شێخ محمد بن صالح العثیمین

وەرگێڕانی : **محسن محمد أحمد**

پێداچوونەوە و پێشەكی بۆ نووسینی :

مامۆستا محمد عبد الرحمن لطیف

چاپی سێیەم

١٤٣٢ كۆچی

ناوی نامیلکە : هەندێك لە گرفتەكانی گەنجان .

ناوی نووسەر : شێخ محمد بن صالح العثيمين .

ناوی وەرگێڕ : محسن محمد أحمد .

پێداچوونەوەی : مامۆستا محمد عبد الرحمن لطيف .

زنجیرە : زنجیرەی (٥) پێنجەم لە (**زنجیرەی ئیسلام و لاوان**) .

ژمارەی سپاردن : ژمارە (٥٠٣)ی وەزارەتی ڕۆشنبیری حوکومەتی هەرێمی کوردستانی پێدراوە .

نۆرەی چاپ : سێیەم .

ساڵی چاپ : ١٤٣٢ ك ـ ٢٠١١ .

چاپخانە : چاپەمەنی زانا ـ سلێمانی ـ شەقامی مەولەوی .

بنکەی بڵاوکردنەوە :

بسم الله الرحمن الرحيم

* پێشەکی مامۆستا محمد عبد الرحمن :

الحمدُ لله وحده ، والصلاة والسلام على مَنْ لا نَبيَّ بعده ، وعلى آلهِ وأصحابه وأتباعه بإحسان إلى يوم الدِّين .

دوای ئەوە :

كتێبی (**هەندێك لە گرفتەكانی گە نجان**) وەرگێڕانی مامۆستا (محسن محمد أحمد)م خوێندەوە و بینیم وەرگێڕانێكی زۆر باش و پاراوە و هەوڵێكی مەزنە بۆ خزمەتكردنی بواری گەنجان، ئەویش بەدەستنیشان كردنی كێشە و گرفتەكانی گەنجان و دیاری كردنی ڕێگاكانی چارەسەر بۆیان ..

بەڕاستی چینی گەنجان لەم كاتەدا لە هەموو كاتێك زیاتر پێویستیان بە گرنگی و بایەخ پێدان هەیە .. چونكە چەندین كەس و تاقم و خەڵكی جۆراو جۆر هەن بانگەواز دەكەن بۆ لاڕێكردنی گەنجان لە (**ڕێگای ڕاست**)ی ئیسلامەتی و بەرو هەڵدێر و كەنارەكانی ونبوون و تیاچوون و فەوتان دەیانبەدن .

داواكارم لە خوای گەورە پاداشتی دانەر و وەرگێڕ بداتەوە و نوسینەكەش لە نێو خەڵكیدا مەقبول بكات .

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَتُوبُ إِلِيهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِن شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ وَسَلَّمَ تَسْلِيمَاً ، وَبَعْدُ :

لێرەدا پێم خۆشە کە گرفتێك لە گرنگترین گرفتەکان نەك تەنها لە کۆمەڵگەی ئیسلامەتی بەڵکو لە هەموو کۆمەڵگەکان بخەمە ڕوو بۆ برایانم ، ئەویش گرفت و کێشەی گەنجانە لەو سەردەمەدا، بەڕاستی گەنجان زۆر گیروگرفتی هزری (فکری) و دەرونی بەسەر دڵیاندا دێت، وە هەندێ جار ئەو گرفتانە وایان لێدەکات بکەونە دڵە ڕاوکێ لە ژیانیاندا، وە هەوڵ دەدەن ڕزگاریان بێت لەو دڵە ڕاوکێ و دوودڵیە، وە ئەو پەژارە و دڵ توندیەی کە هەیانە لایبدەن و نەی هێڵن، بەڵام ئەمەیان بۆ دەستەبەر نابێت تەنها بە گەڕانەوە بۆ دین و ڕەوشت نەبێت، ئەو دووانەی (دین و ڕەوشت) کە پاڵپشتی کۆمەڵگاو چاك کاری دونیاو دوا ڕۆژن، وە بەهۆی ئەو دووانەوە چاکەو خۆشی و بەهرەوەری دێتەدی، وە بە هۆیانەوە خراپەو بەڵاو نەهامەتی لادەچێ.

لە ڕاستیدا هەروەك چۆن نیشتیمان ئاوەدان ناکرێتەوە تەنها بەدانیشتوانی نەبێت، دینیش بەرپا نابێت تەنها بە هەڵگرانی

نەبێت، هەر كاتێك هەڵگرانی دین دینیان جێ بەجێ كرد و پێی هەڵسان ، ئەوا خوای گەورە سەریان دەخات دوژمنانیان هەرچۆنێك بن.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝٨﴾ [محمد] .

واتە: ئەی ئەو كەسانەی كە باوەڕتان هێناوە ئەگەر ئێوە ئاینی خوا سەرخەن (واتە جێ بە جێی بكەن و بانگەوازی بۆ بكەن و تێكۆشن لە دژی دوژمنانی)وە مەبەستیش تێیدا تەنها ڕەزامەندی خوای گەورە بێت، ئەوا خوای گەورەش ئێوە سەركەوتوو دەكات بەسەر كافرانداو پێیەكانتان جێگیر دەكات (لە جەنگدا خۆڕاگرتان دەكات)، ئەوانەش كە بێ باوەڕ بوون بە خوا ئەوە نەگبەتی وسەرشۆڕی بەشیانە، وە كردەوەكانیان بێ مایە دەكات .

جا كاتێك دین بەرپا نەكرێت تەنها لە لایەن هەڵگرانیەوە نەبێت، ئەوا بەڕاستی لەسەر ئێمەیە (خەڵكی موسڵمان و هەڵگرانی ئاڵاكەی) كە یەكەم جار خۆمان چاك بكەین بۆ ئەوەی شایستەی پێشەوایی و ڕێنماكاری خەڵك بین.

وه پێویستە لەسەرمان کە شارەزای کتێبی خوای گەورە بین کە قورئانە، وە شارەزای فەرموودەو سوننەتەکانی پێغەمبەری خوا بین ﷺ ئەوەی کە وامان لێدەکات کە شایستە بین لە کردارو گوفتارو ئاراستەکردن و بانگەوازی کردن دا، بۆ ئەوەی پەیام و ڕوناکی پێشین هەڵگرین بۆ هەموو ئەوانەی ڕاستییان دەوێت و لە بەرامبەر هەموو ئەوانەی ناحەقی و پوچیان دەوێت.

پاشان لەسەرمانە ئەوەی کە فێری بووین (لە قورئان وسوننەت) جێ بەجێی بکەین بە شێوەیەکی کرداری کە لە بڕواو دڵنیایی و دڵسۆزی و بەدواداچونوە هاتبێت.

با کارو بارمان تەنها قسە نەبێت ، چونکە ئەگەر کاروکردار قسە بەڕاست نەگێڕێت (تەنها قسەمان هەبێت و کاری پێ نەکەین) ئەوا ئەو بەرزی و ڕێزداریەی کە لە قسەو بانگەوازماندا هەیە زیاد ناکات و ئەنجامەکەشی تەنها بە پێچەوانەوە دەبێت.

خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٣﴾ [الصف].

واتە: ئەی ئەوانەی کە بڕواتان هێناوە بۆچی ئەوەی دەیڵێن لە وتەو کاری خێرو چاکە کە هانی خەڵکیش دەدەن بۆی کەچی خۆتان ئەنجامی نادەن و کاری پێ ناکەن؟ زۆر مایەی ڕق و تورەییە لای خوا کە قسەیەك بڵێن و کردەوەی پێ نەکەن .

لە ڕاستیدا لە هەمووی شایستەتر ئەوەیە کە لەسەرەتاوە دەست پێبکەین ، با وردبینەوە لە گەنجەکانمان و ئەوەی کە گەنجەکانمان لەسەرین لە هزرو کاریان ، بۆ ئەوەی گەشە بەو کارو هزرانەیان بدەین کە باشن، وە خراپەکانیان باش بکەین، چونکە گەنج و لاوی ئەمڕۆ پیاوانی دوا ڕۆژن، وە چونکە ئەوان ئەو بنچینەو بناغەیەن کە دوا ڕۆژو داهاتووی گەلی لەسەر بنیات دەنرێت.

هەر لەبەر ئەوە چەندین دەقی شەرعی لەم بارەوە هاتوون کە هاندەرن بۆ باش چاودێری کردن و باش ئاڕاستەکردنیان بۆ ئەوشتەی کە خێرو چاکەی تێدایە ، ئەگەر هاتوو گەنجەکانمان باش بوون کە بنچینەی گەلن و داهاتووی لە سەر بنیات دەنرێت، وە باش بونی گەنجان لەسەر پاڵپشتی بەهێزی دین و ڕەوشت وەستاوە (باش بوونی گەنجان بەندە بە باش بوونی دین و

ڕەوشتیان) ، ئەمەش دەبێتە هۆی داهاتویەكی ڕوون و ڕۆشن بۆ گەل، وە دەبنە جێنشینی باش و بە كەڵك بۆ پیرەكانیان بە پشتیوانی خوا (إن شاء الله).

تێڕوانینێك لە گەنجان

ئەگەر بە تێڕوانینێكی ووردەوە سەیری گەنجان بكەین، دەتوانین بە شێوەیەكی گشتی گەنجان دابەش بكەین بۆ سێ بەش:

یەكەم : گەنجانێك كە لە سەر ڕێگای ڕاستن.

دووەم : گەنجانی لادەر.

سێیەم : گەنجانێك سەرگەردانن لەو نێوەندەدا.

یەكەم: گەنجانێك كە لەسەر ڕێگای ڕاستن: ئەوانەن كە بەتەواوی مانا بڕوایان بە ئیسلام هەیە، بڕوایەك كە بە دینەكەیان ڕازین و دڵخۆشن پێی، وا دەبینن كە بڕوا بون بە ئیسلام دەسكەوتەو سەركەوتنە، وە بێبەش بون لێی زیانیكی ڕون و ئاشكرایە.

* **گە نجانێك** : بەدڵسۆزی و بە تەنها خوا دەپەرستن و هاوبەشی بۆ دانانێن، هەروەها بەكردار و گوفتار شوێن پێغەمبەری خوا (محمد ﷺ) دەكەون، چونكە بڕوایان بەوە هەیە كە پێغەمبەری

خوای گەورەیە، وە تەنها پێشەوایەكە شایستەی شوێن كەوتن بێت.

* **گەنجانێك** : كە بەشێوەیەكی تەواو و ڕێك و پێك نوێژ دەكەن ئەوەندەی لە تواناياندا بێت، چونكە بڕوايان بە هەموو ئەو شتانە هەیە كە نوێژ لە خۆی دەگرێت لەسودو بەرژەوەندییە دینی و كۆمەڵایەتیەكان، هەروەها بڕوايان بە هەموو ئەو سزاو چارەنوسە خراپانە هەیە كە بەهۆی لە دەست دانی نوێژەوە بۆ تاك تاكی خەڵكی و گەلان دانراوە.

* **گەنجانێك** : كە زەكات دەدەن (بە تەواوی و بەبێ كەم و كووڕی) بە كەسانێك كە شایستەی زەكات پێدانن، چونكە بڕوايان بەوە هەیە كە زەكات دان پێداویستی ئیسلام و موسڵمانانی تێدایە، هەروەها یەكێكە لە پێنج پایەكانی ئیسلامە.

* **گەنجانێك**: مانگی ڕەمەزان بە ڕۆژوو دەبن، ئارەزوو و خۆشیەكان لە خۆيان دەگرنەوە، هاوین بێت یان زستان، چونكە بڕوايان هەیە بەوەی كە بە ڕۆژووبون ڕازی بونی خوای گەورەی پێوەیە، بۆیە ڕەزامەندی پەروەردگاريان هەڵدەبژێرن بەسەر داواكاریەكانی دەرونيان دا.

*** گه نجانێك** : فـەریزەی حـەج بـەجێ دێـنن و دەچـن بـۆ مـاڵی خـوا، لەبـەر ئـەوەی خـوای گـەورەیان خـۆش دەوێـت و مـاڵی خواشیان خۆش دەوێت، حەز دەكەن بچن بۆ شوێنێك كە بەزەیی و لێبـوردنی خـوای گـەورەی لێیـە، وە هاوبەشـی بكـەن لەگـەڵ هەموو ئەو موسڵمانانەی كە دەچن بۆ ئەو شوێنە پیرۆزانە.

*** گه نجانێك** : بڕوایان بەخوا هەیە كە دروست كاریانەو دروست كـاری ئاسمانـەكان و زەویـە، چـونكە نیشـانەكانی خـوای پەروەردگار دەبینن كە ڕێگا نادەن بە هـیچ گومـان و دوو دڵیـەك بەرامبەر بە بوونی خوای گەورە، وە تێدەگات كە ئـەو بونـەوەرە فراوانـە بـەدیهێنراوە لەشـێوەو ئەنـدازە بەڵگەیـەكی گومـان بـڕە لەسەر بوونی داهێنەری ئەو بونەوەرە، وە بەڵگەیە لەسەر تـەواویی تواناو دانایی ئەو داهێنەرە كە خوای گەورەیە، لەبەر ئەوەی ناگونجێ ئەو بونەوەرە خۆی خۆی دروست كردبێت، وە ناگونجێ لە خۆیەوەو بە ڕێكەوت (صدفة) دروست بوبێت، چونكە پێش بـوون نەبوونـە، وە نەبوون ناگونجێ هەبێت، لەبەر ئەوەی لە بووندا نیە، وە نـاگونجێ لەخۆیـەوە بـە (صدفة) بێتـە بـوون، چـونكە ئـەو بونـەوەرە خـاوەن یاسایەكی داهێنراوو یـەكگیرە، ئـەو ڕێگایـەی كـە خـوای گـەورە بـۆی

داناوە كە لەسەری بڕوات ناگۆڕێت و لێی جیا نابێتەوە، وەك خـوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾﴾ [الأحزاب] .

واتە: هەرگیز سوننەتی خوا گۆڕانی بۆ نییە .

وە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾﴾ [الملك] .

واتە: لە دروست كراوەكانی خوای میهرەباندا هیچ نـاڕێكی و كـەم و كووڕیـەك نابینرێـت، چـاو بگێـڕەو ورد بـەرەوەو بزانـە هـیچ ناتەواویەك دەبینیت، دووبارە چاو بگێڕە یەك لە دوای یەك چاوت بە ڕیسوایی و نائومێدی دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆت و بێ دەسەڵات دەبێت لەوەی كە هیچ كەم و كووڕیەك ببینێت .

جا ئەگەر ئەم بونەوەرە لەسەر یاساو نیزامێكـی یـەكگیرە، ڕێگـا دەگرێت كە ئەم بونەوەرە بە (صدفة) لە خۆیەوە هاتبێتە بـوون، چـونكە هاتنـە بـوون بـە (صدفة) یاساكانیشـی هـەر بـە (صدفة) دەبێت، ئەوكاتە شایەنی گۆڕان و تێكچونە لە هەر ساتێكدا بێت.

* **گە نجانێك** : بڕوایان بـە فریشـتەكانی (ملائكة) خـوای گـەورە هەیـە، لەبـەر ئـەوەی خـوای گـەورە لـە قورئـانی پـیرۆزدا باسـی

فریشتەکانی کردوە، وە بە هەمان شێوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە فەرموودەکانیدا باسی فریشتەکانی کردوە.

وە لە قورئان و سوننەتدا وەسفی فریشتەکان و عیبادەتیان و ئەو کارانەی کە پێی هەڵدەستن بۆ بەرژەوەندی بونەوەر، بەڵگەیەکی بیانو بڕە لەسەر بوونیان بەشێوەیەکی ڕاست.

*** گەنجانێك :** باوەڕیان بەهەموو ئەو کتێبانە هەیە کە خوای گەورە بۆ پێغەمبەرەکانی ناردون کە ڕێ نیشاندەری خەڵکیە بۆ ڕێگای ڕاست، لەبەر ئەوەی عەقڵی خەڵکی ناتوانێت پەی بە هەموو ئەو بەرژەوەندیانە بەرێ کە لە عیبادەت و لایەنەکانی تردا هەن.

*** گەنجانێك :** باوەڕیان بە هەموو پێغەمبەرانی خوا هەیە کە خوای گەورە ناردونی بۆ خەڵکی بۆ ئەوەی کە بانگیان بکەن بۆ خێرو چاکە، وە فەرمانیان پێ دەکەن بە چاکەو قەدەغەیان دەکەن لە خراپە، بۆ ئەوەی خەڵکی بەڵگەیان نەبێت لە بەرامبەر خوای گەورەدا، وە یەکەم پێغەمبەری خودا (ئادەم)ەو دوایەمینیان (محمد)ە چاکترین دروود و سڵاو لەسەر هەموویان بێت.

*** گە نجانێك** : بڕوایـان بـە ڕۆژی دوایـی هەیـە، ئـەو ڕۆژەی كـە خوای گەورە زینـدووەكان دوای مردنیـان زینـدوو دەكاتـەوە، بـۆ ئەوەی بە پێی كردەوەكانیان پاداشتیان بداتەوە، هەر كەسێك بە ئەندازەی كێشی گەردیلەیەك (مثقال ذرة) چاكە بكـات لـەو ڕۆژەدا دەیبینێتەوە، وە هەر كەسێك بـە ئەنـدازەی كێشـی گەردیلەیـەك (مثقال ذرة) خراپە بكات دەیبینێتەوە، چـونكە ئـەوە سـەرەنجامی هەموو ژیانی دونیایە، سودو حیكمـەتی دونیـا لـە چـیدایە ئەگـەر چـاكەكار پاداشـتی چـاكەی خـۆی وەرنەگرێتـەوەو خراپـەكاریش پاداشتی خراپەی خۆی وەرنەگرێتەوە؟ .

*** گـە نجانێك** : باوەڕیـان بـە قـەدەری خـوای گـەورە هەیـە بـە خۆشی و ناخۆشیەكەی، بـە شـێوەیەك بڕوایـان وایـە كـە هـەموو شتێك بە قەزاو قەدەری خودایـە، لەگـەڵ ئەوەشـدا باوەڕیـان بـە هۆكارەكـان و كاریگەریـەكانی هەیـە، وە بڕوایـان وایـە خۆشـی و بەختەوەری، وە ناخۆشی و ناڕەحەتی هۆكاری خۆیان هەیە.

*** گە نجانێك** : دینداری دەكەن بـە پێـی ئامۆژگاریـەكانی خـوای گـەورەو قورئـانی پـیرۆزو پێغەمبـەرەكانی خـواو ئامۆژگـاری پێشـەوایان و موسـڵمانان، هەڵسـوكەوتیان لەگـەڵ موسـڵماناندا

ڕاشکاوانەو ڕوونە هەر وەکو چۆن حەز دەکەن کە خەڵکی بەو شێوەیە هەڵسوکەوتیان لە گەڵدا بکەن، بەبێ فێڵ و تەڵەکەو شاردنەوە .

* **گەنجانێك** : بە بەرچاو ڕۆشنی بانگەوازی خەڵکی دەکەن بۆ لای خوای گەورە، بەپێی ئەو ڕێگەو شوێنەی کە خوای گەورە لە قورئانە پیرۆزەکەیدا ڕونی کردۆتەوەو دەفەرموێت: ﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ ﴿١٢٥﴾ ﴾ [النحل] .

واتە: خەڵکی بانگ بکە بۆ ڕێگای ڕاستی پەروەردگارت بە لێزانی و دانایی و ئامۆژگاری چاك و شیرین، وە لە گەڵیان بدوێ بە چاکترین شێوەو هەر یەکەیان بە پێی تێگەیشتن و باری تایبەتی خۆی .

* **گەنجانێك** : فەرمان بە چاکە دەکەن و قەدەغەی خراپە دەکەن، چونکە بڕوایان بەوە هەیە کە ئەو کارەیان دەبێتە هۆی بەختەوەری بۆ هەموو میللەت و گەلێك: ﴿كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ تَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَتَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَتُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِۗ ﴿١١٠﴾ ﴾ [آل عمران] .

واتە: ئێوە (موسڵمانان) باشترین ئوممەتن كە خوای گەورە بۆ خەڵكی هێناونە دی، فەرمان دەكەن بەچاكەو وە جڵەو گیری دەكەن لە خراپە وە بڕوا دەهێنن بە خوای گەورە .

* **گەنجانێك** : لە پێناوی گۆڕینی خراپەدا تێدەكۆشن بەو شێوەیەی كە لە پێغەمەری خواوە (ﷺ) هاتووە كە فەرموویەتی : ((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ ...))[1].

واتە: ئەگەر هەر یەكێك لە ئێوە خراپەیەكی بینی با بەدەست بیگۆڕێت، ئەگەر لە توانایدا نەبوو با بە زمانی بیگۆڕێت (واتە بە ئامۆژگاری)، ئەگەر بەمەش نەی توانی با بەدڵ پێی ناخۆش بێت...

* **گەنجانێك** : تەنها ڕاستی دەڵێن و ڕاستی وەردەگرن، چونكە ڕاستی ڕێنمایی دەكات بۆ چاكە، وە چاكە ڕینمایی دەكات بۆ بەهەشت، مرۆڤ بەردەوام ڕاستی دەڵێت و بەدوای ڕاستیدا وێڵە تا ئەو كاتەی لای خوای گەورە بەڕاستگۆ دەنوسرێت.

---

[1] رواه مسلم/٤٩ .

*** گــه نجانێك** : چـاكه و خێـرو خۆشـیان دەوێـت بـۆ هـەموو موسـڵمانان بەگشـتی لەبـەر ئـەوەی بڕوایـان بـە فـەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) هەیە كە دەفەرموێت :

((لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))[٢].

واتە: ئیمانتان تەواو نابێت تاوەكو ئەوەی بۆخۆتان پێ خۆشە بۆ براكەشتان پێخۆش نەبێت لە خێرو چاكەدا .

*** گە نجانێك** : هەست بە لێپرسراوێتی دەكەن بەرامبەر بە خوای گەورە و بەرامبەر بـە گـەل ونیشـتمانەكەیان، هەمیشـە بـۆ ئـەوە تێدەكۆشن كە بەرژەوەندی دین و گەل و نیشتمانی تێدایە دور لە خۆ ویستی و ڕەچاوكردنی بەرژەوەنـدی تایبـەتی خۆیـان لەسـەر حسابی بەرژەوەندی كەسانی تر .

*** گە نجانێك** : بۆ خوا تێدەكۆشن و پشت بە خـوا تێدەكۆشـن و لە پێناوی خوا تێدەكۆشـن، بەدڵسـۆزی تـەنها لـە پێنـاوی خـوادا تێدەكۆشـن، دوور لـە ڕوپامـایی و وپلەوپایـە و ناوبـانگ، پشـت بەسـتو بـەخواو بـەبێ ئـەوەی سەرسـام بـن بـەخۆیان و پشـت بەخۆیان و هێزیان ببەستن، وە تێكۆشانیان لـەپێناوی خـوادا لـە

---

[٢] رواه البخاري/١٣، ومسلم/ ٤٩ .

چوارچێوەی دینی خوای گەورەیە بەبێ ئەوەی زێدەڕەوی بکەن یان کەمتەرخەمی بکەن، بە زمان و دەست و سەروەت و سامانیان تێدەكۆشن بە پێی داواكاری و پێویستیەكانی ئیسلام و موسڵمانان.

* **گەنجانێك** : خاوەن ڕەوشت و دینن، ڕازاوەن بە ڕەوشتی جوان وخۆیان لەڕەوشتی خراپ پاككردۆتەوە، دین و ڕێبازیان ڕاستە، نەرم ونیان و سینگ فراوانن، دڵ ودەرون پاك وئارامگرن، لە هەمان كاتدا دووربینن و هەل لەدەست نادەن، لایەنی سۆز و عاتیفەیان زاڵ نابێت بەسەر ژیری و عەقڵ و چاك كاریاندا.

* **گەنجانێك** : رێك وپێكن و بەدانایی و بێدەنگیەوە كاردەكەن، هەروەها ووردكارن و بەباشی كارەكانیان ڕایی دەكەن، هیچ ساتێكی تەمەنیان بەزایە نادەن و كاتەكانیان لە پێناو سودی خۆیان و گەلەكەیاندا بەكار دەهێنن.

لەگەڵ ئەوەی كە ئەم جۆرە گەنجانە پارێزگاری لە دین و ڕەوشت و هەڵسوكەوتی خۆیان دەكەن، بەهەمان شێوە زۆر دورن لە هەڵوەشێنەرەوەكانی دین ورەوشت وەكو: كوفرو بێ باوەڕی و خراپەكاری و سەرپێچی خوای گەورە و ڕەوشت نزمی و هەڵسوكەوتی خراپ و ناشیرین.

* ئەم جۆرەی گەنجان جێگای شانازی ئوممەتی ئیسلامەتین ...

وە ئەم گەنجانە هێمای ژیان و بەختەوەری و دینی ئەم ئوممەتەن .

ئەو گەنجانەن کە ئومێد دەکەین کە خوای گەورە بە فەزڵی خۆی بیان کاتە هۆی چاککردنی ئەم ئوممەتەی کە شیرازەی تێکچوە، وە ببنە هۆی ڕوناك کردنەوەی ڕێگا بۆ ڕێبوارانی ئەم ڕێگایە، وە هەر ئەم گەنجانەن کە دەگەن بە بەختەوەری دونیاو دوا ڕۆژ .

* دووەم : گەنجانی لادەر :

گەنجانێکن : لە بیرو باوەڕی ڕاست لایانداوە، ڕەوشت ڕوخاو و لە خۆبایین، لەڕەوشت خراپی دا ڕۆچون و ڕاستی لە بەرامبەرەکەیان وەرناگرن، ئەو ناحەقی وناڕاستیەی کە هەیانە لەخۆیان دورناخەنەوە، خۆ ویستن لە هەڵسوکەوتیاندا.

* **گەنجانێکی** : یاخی ، هەرگیز لە بەرامبەرحەق و ڕاستیدا نەرم نابن، وە واز لە نارەوایی و پڕو پوچی خۆیان ناهێنن.

* **گەنجانێك** : گوێ نادەن بە پێشێلکردنی مافەکانی خوای گەورە کە پێویستە جێبە جێی بکەن، وە گوێ بە مافی ئادەمیەکانیش نادەن.

* **گـــە نجانێك** : گێــرە شــێوێن و ئــاژاوەگێڕ و هاوســەنگی بیركردنـەوە و هاوسـەنگی ڕەوشـتیان لەدەسـت داوە، نـەك هـەر ئەمـە بـەڵكو لـە هـەموو هەڵسـوكەوتیاندا هاوسـەنگیان لەدەسـت داوە.

* **گە نجانێك** : سەرسامن بە بۆچـونی خۆیـان، هـەروەك ئـەوەی كـە ڕاسـتی تـەنها لەسـەر زمـانی ئـەوان ڕێـدەكات، وا لـەخۆیان دەڕوانـن كـە بـێ هەڵـەو كـەم و كـوڕین، بـەلاّم بەرامبـەرەكانیان هەمیشە شایستەی هەڵەن مادام پێچەوانەی تێگەیشتنی ئەوانن.

* **گە نجانێك** : كە لایانداوە لە **ڕێگای ڕاست** لـە دینەكەیانـدا ، وە لایانــداوە لــە هــەموو دابــوو نەریتــە كۆمەلاّیەتیــەكان لــە هەڵسوكەوتیاندا، بەلاّم كارە خراپەكان كە بۆیان ڕازێندراوەتـەوە بە جوانی تێدەگەن، بۆیـە ئـەو گەنجانـە لەوانـەن كـە لـە هـەموو كەس زیاتر زەرەرمەندن لە كارەكانیاندا وە هەوڵ و تێكۆشـانیان بە فیڕۆچوو، وە وا گومان دەبەن كە بەڕاستی ئەوان كـارێكی زۆر چاك دەكەن.

* **گە نجانێكن** : مایەی نەگبەتین بۆ خودی خۆیان و باریشـن بـە سـەر كۆمەڵگاكەیانـەوە، گەلەكـەیان بـۆ ئەوپــەڕی كـەنارگیری و

دواكەوتویی دەبەن، وە کۆسپن لە نێوان گەلەکەیان و توانست و بەهێزبونی کۆمەڵگاکەیاندا، کەواتە میکرۆبێکی ئاواو ژینگەیەکی کوشندە زۆر نارەحەتە چارەسەرکردنی مەگەر تەنها خوای گەورە ویستی لەسەر بێت، خوای گەورەش توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە.

* سێیەم : گەنجانی سەرگەردان :

ئەم جۆرەی گەنجان لەدوو دڵی و دەروازەی جیابونەوەی دووڕیێ دان، ڕاستییان ناسیوە و بەختەوەریشن پێی، وە لە کۆمەڵگەیەکی پارێزراو (موسڵمان)دا ژیاون، بەڵام گرفتەکە لێرەدایە: کەلە هەموو لایەکەوە دەرگای خراپەیان بەڕوودا کراوەتەوە (دوودڵی لە بیروباوەڕ، لادان لە خوو ڕەوشتی جوان، خراپەکاری لە کردەوەدا، دەرچوون لە داب ونەریتە باشەکانی کۆمەڵگا، تەوژم و شەپۆلی خراپی جیاجیا، بۆیە ئەوانە لە نێو بازنەیەکی خولاوەی بەردەوامی فکری و دەرونی دان).

لەبەردەم ئەم تەوژمانەدا وەستاون سەرگەردانن نازانن ئایا: ئەو فکر و ڕێباز و ڕێگایانەی کە تازەن و داهێنراون ڕاستن و حەقن،

یـان ئـەو ڕێبـازەی کـە پێشـینەی ڕابـردووی و کۆمـەڵگای پـاك و پارێزراوی لەسەری بوون؟

بۆیە لە ئەنجامدا دوودڵ و ڕاڕان (لە دڵە ڕاوکێ دان)، بۆیە جارێـك ڕوو لەمەیان دەکا و جارێکی تر ڕوو لەوی تریان دەکات، بە پێـی بەهێزی ئەو شەپۆل و تەوژمانەی کە ڕوویان تێدەکەن.

* ئەم بەشەی گەنجان ... لە ژیانیاندا نالـەبارن، پێویسـتیان بـە لایەن و پاڵپشتێکی بەهێز هەیە بۆ ئەوەی بیگێڕێتەوە بـۆ شـوراو پەرژینی ڕاستی و ڕێگای چاکە، چـەندە ئاسـانە گەڕانـەوەی ئـەم گەنجانـە بـۆ ڕێگـای ڕاسـت کاتێـك خـوای گـەورە بـانگخوازێکی خێرخوازو دانا و زانا و نیەت پاکی بۆ ئامادە بکات.

* ئــەم چــینەی گــەنجان زۆر دەبــن .. هەنــدێ لــە ڕۆشــنبیری ئیسـلامیان پێگەیشـتوە، بـەلاّم ئـەوان وانـە گـەلێکی زۆریـان خوێندوە لەسەر زانستەکانی بونەوەر کە زۆرجار ئەو زانستانە لـە واقعدا پێچەوانەیە لەگەڵ دین یان بە گومـانی خۆیـان واتێدەگـەن کە پێچەوانەیە لەگەڵ دیندا، بۆیە بە سەرسـامی و بـێ چارەسـەر لەبەرامبەر ئەم دوو ڕۆشنبیریەدا ماونەتەوە.

دەتوانن ڕزگاریان بێت لەو سەرگەردانیە ئەمەش بە وردبوونەوە لە ڕۆشنبیری ئیسلامی و هەروەها بەوەرگرتنی ئەم ڕۆشنبیری یە لە سەرچاوە ڕاستەکەی خۆی وەك: قورئان و سوننەت، لەسەر دەستی زانایانی دڵسۆز،... وە ئەوەش کارێکی قورس نیە بە سەریانەوە.

لادانی گەنجان و کێشەکانیان

لەڕاستیدا هۆکاری لادان و گرفت و کێشەی گەنجان زۆرن وجیاجیان، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە مرۆڤ لە قۆناغی گەنجیدا لەبەردەم گەشەکردنێکی گەورەی جەستەیی و فکری و ژیری دایە، چونکە ئەم قۆناغە قۆناغی گەشەکردنە بۆیە بەرەو پێش چونێکی خێرا ڕوودەدا لە گۆڕان و وەرچەرخانی گەنج لە بارێکەوە بۆ بارێکی تر، هەر بۆیە ئەوەی کە لەم قۆناغەدا گرنگە کە بۆیان ئامادەبکرێت هۆکارەکانی زاڵبونە بەسەر دەرونیدا ، وە دامرکاندنی هەوەس وئارەزویان و پێشەنگێکی دانایان هەبێت کە بەرەو ڕێگای ڕاست ئاراستەیان دەکات.

گرنگترین هۆكارەكانی لادانی گەنجان ئەمانەی خوارەوەن

١ ـ بەتاڵەیی :

بەتاڵەیی دەردێكی كوشندەی فكرو ژیری و هێزی لەشە، هەمیشە دەروون پێویستی بە جوڵەو كار هەیە، بەلأم ئەگەر بێكارو بەتاڵ بوو، ئەوا بیروبۆچونی گەوجانە و (عەقڵ)ی پڕ دەبێت و جوڵـەی دەروون لاواز دەبێـت، گومـان و وەسوەسـە و بۆچـونی خـراپ بەسەریدا زاڵ ئەبێت، وە لەوانەیە ویستی خـراپ و زیـان بەخشـی بۆ دروست بێت، هەموو ئەو كارە خراپانەش لەو خۆخواردنەوەیە هەناسە ئەدات كە بەهۆی بێكاریەوە توشی هاتوە.

* وە چارەسـەری ئـەم گرفتـە: ئەوەیـە كـە گـەنجان هەوڵبـدەن كـارێكی شایسـتە و گونجـاو بـۆ خۆیـان بەدەسـت بێـنن، لــە خوێندنەوە و بازرگانی و نوسین و جگە لەمانەش هـەركارێكی تـر كە چارەسەری بێكاریەكـەیان بكـات، وە لـە بێكـاری و بەتاڵـەیی ڕزگاریـان بكـات و وایـان لـیّ بكـات كـە ئەنـدامێكی بـیّ زیـان و كاراكتـەرێكی چـالاك بـن لـەناو كۆمەڵگەكـەیان بـۆ خۆیـان و بـۆ كەسانی تر.

٢ ـ لەیەك دووری گەنجان و بە ساڵاچوان (لە کەس و کای خۆیان یان جگە لە کەس و کاری خۆیان) :

دەبینین زۆرێك لە بەساڵاچوان ئاگادارن بەلادانی گەنجەکانی خۆیان و گەنجانی تریش لە ڕێگای ڕاست، بەڵام دەستەوەستان و سەرگەردانن بەرامبەر چارەسەرکردن و ڕێکخستنەوەی گەنجان و بێ ئومێدن بەرامبەر چاککردنیان، ئەمەش ئەوەی لێدەکەوێتەوە کە بەساڵاچوەکان دوور بکەونەوە لەو گەنجانە و ڕق و کینەیان بۆ دروست بێت بەرامبەریان وە گرنگی نەدەن بە هیچ بارێك لە بارەکانیان چاك بن یا خراپ، لەوانەیە بگاتە ڕاددەیەك کە بەو چاوە سەیری هەموو گەنجان بکەن و جیاوازیان پێنەکەن، وە ئەمەش دەبێتە گرێیەکی دەروونی بەرامبەر بە هەموو گەنجان، لە ئەنجامدا کۆمەڵگاش لەبەر یەك هەڵدەوەشێت ، وە هەریەك لە گەنجان و بە ساڵاچوانیش بە چاوی سووك و بێ ڕێزیەوە سەیری یەکتر دەکەن، ئەمەش گەورەترین مەترسیە کە چاوی بڕیوەتە کۆمەڵگاکان .

* وە چارەسەری ئەم کێشەیە : ئەوەیە کە هەریەك لە گەنجان و بەساڵاچوان هەوڵبدەن ئەو کەلێن و لەیەك دووریەی لە نێوانیان

دا هەیە نەیهێڵن و وەلای بنێن، وە هەموویان باوەڕیان وابێت كە كۆمەڵگە بە گەنج و پیریەوە وەك یەك لاشە وایە، ئەگەر ئەندامێكی توشی خراپەو تێكچون بێت سەردەكێشێت بۆ تێكچونی هەموو لاشە.

* هەروەك چۆن بەساڵاچوان لەسەریانە كە هەست بەو لێپرسراوێتیە بكەن كە لە ئەستۆیاندایە بەرامبەر بەگەنجان وە دوور بكەونەوە لەو نائومێدی و بیٚ هیواییەی كە هەیانە بەرامبەر بە چاك بونی گەنجان، چونكە خوای گەورە بەتوانایە لەسەر هەموو شتێك، چەندین كەسانی گومڕا هەبوون خوای گەورە هیدایەتی دان و بوون بە مەشخەڵی هیدایەت و ڕێنمونی و بانگ خوازی چاكساز.

ئاواش لەسەر گەنجان پێویستە كە ڕێز لە گەورەكانیان بگرن و بەڕێزبن بەرامبەریان، وە ڕێز لە تێگەیشتنیان بگرن و ئەگەر ئاراستەیان كردن بۆ چاكە لێیان وەربگرن و قبوڵی بكەن، چونكە ئەوەی ئەوان بە هۆی ئەزموونی خۆیان و واقعی ژیان تێگەیشتون، گەنجان پێی نەگەیشتون و فێری نەبوون.

جا هەر كاتێك دانایی بەساڵاچوان و هێز و توانای گەنجان بە یەك گەیشتن ئەوا كۆمەڵگا دەگات بە بەختەوەری بە ئیزنی خوا .

٣ ـ پەیوەندی و هاوەڵێتی خەڵكانی لادەرو دوور لە دین :

ئەو پەیوەندی و هاوڕێیەتی كردنە كاریگەریەكی زۆری دەبێت لەسەر عەقڵ و بیركردنەوە و هەڵس و كەوتی گەنجان، وە سەبارەت بەمە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) هاتووە كە فەرمویەتی: ((الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ))[٣].

واتە: مرۆڤ لەسەر دینی هاوڕێكەیەتی با هەر یەكێك لە ئێوە سەیركا و بزانێ هاوڕێیەتی كێ دەكات.

وە هەروەها فەرمویەتی: ((مَثَلُ الْجَلِيسِ السَّوْءِ كَنَافِخِ الْكِيرِ : إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رَائِحَةً كَرِيهَةً))[٤].

واتە: نمونەی هاوڕێی خراپ وەكو كورەی ئاسنگەر وایە یان جل و بەرگت دەسوتێنێ، یان بۆنێكی ناخۆشت بۆدێت.

---

[٣] المستدرك على الصحيحين للحاكم : (٧٣٨٧)، وصحيح جامع الصغير رقم : (٣٥٤٥) .

[٤] رواه مسلم رقم / ٤٨٦٨ بهذا اللفظ ((إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوْءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً ، وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً)) .

* وە چارسەرەی ئەم كێشەیە: ئەوەیەكە گەنجان كەسانی باش و چاك و ژیر هەڵبژێرن بۆ هاوڕێیەتی كردنیان، بۆ ئەوەی لە خێر و چاكە و ژیرییان سودمەندن بن و لێیان وەرگرن*، با خەڵكی هەڵسەنگێنن و لێیان بكۆڵنەوە لە ڕووی بارودۆخی ژیان و ناوبانگیانەوە پێش ئەوەی هاوڕێیەتیان بكەن، ئەگەر خاوەنی ڕەوشتی جوان و دین و ناوبانگی باش بوون، با هاوڕێیەتیان بكەن و ئەوانە ئەو هاوڕێ و دەستكەوتە پارێزراوە ونبوانە بوون كە بەدوایاندا دەگەڕان، با دەستیان پێوە بگرن و هاوڕێیەتیان بكەن، بەڵام ئەگەر وانەبوون ئەوا پێویستە خۆیان لێ بپارێزن و لێیان دوور بن، بۆ ئەوەی بەقسەی شیرین و بە ڕوكار جوانی هەڵنەخەڵەتێن، چونكە ئەوە فێڵ و گومڕا كردنێكە كە كەسانی خراپ دەیگرنە بەر، بۆ ئەوەی خەڵكی سادەو ساویلكەی پێ ڕابكێشن و لەخشتەی بەرن، بۆ ئەوەی ڕێژەو زۆروبۆری خۆیانی پێ زیاد بكەن و ئەو خراپەكاریەی كە توشیان بووە بیشارنەوە.

---

* ئامۆژگاری خوێنەر دەكەین بە خوێندنەوەی كتێبی : (**لە گەڵ كێدا دادەنیشیت و هاوڕێیەتی كێ دەكەیت؟**) وەرگێڕانی مامۆستا : (محمد عبد الرحمن لطيف) .

چەند جوانە ووتەی شاعیر کەدەڵێ[٥] :

ابل الرجال إذا اردت إخاءهم　　　وتوسمن امورهم وتفقد

فإذا ظفرت بذي اللبابة والتقى　　　فيه اليدين قرير عين فشدد

واتە : پیاوان تاقیکەرەوە ئەکەر ویستت برادەرێتیان بکەیت .. وە پێشبینی کاروباریان بکە و بە دوایدا بگەڕێ ...

جا ئەگەر کەسێکی خاوەن ژیری و لە خوا ترست دەستکەوت .. کە چاوەکانت پێی ئۆقرە بگرێت ئەوا بە هەردوو دەستت بە توندی دەستی پێوە بگرە ..

٤ ـ خوێندنەوەی هەندێ لە کتێبە ڕوخێنەرەکان :

وەك ناملیکەو ڕۆژنامەو گۆڤارو جگە لەمانەش هەرشتێك کە وا لە مرۆڤ بکات گومان لە دین و بیرو باوەڕی خۆی پەیدا بکات، وە ڕایان دەکێشێت بەرەو لێك ترازان و داماڵینیان لە هەموو خوورەوشتێکی جوان، سەرئەنجام دەکەونە ناو کوفر و بێ باوەڕی و بەد ڕەفتاری، ئەمە ئەگەر هاتوو گەنجان تواناو بەرگریەکی بەهێزیان نەبێت لە ڕۆشنبیریەکی قوڵی دینی و

---

[٥] المقنع الكندي .

فكرێكی كاریگەر بۆ ئەوەی بەو هۆیەوە بتوانن جیاوازی بكەن لەنێوان حەق و ناحەق و سودبەخش و زیان بەخش.

بۆیە خوێندنەوەی ئەو جۆرە پەرتوكانە گەنجان سەرەو خوار هەڵ دەگێڕنەوە، چونكە عەقڵیەت و بیروهۆشی گەنجان زەویەكی بەپیتە بۆ خوێندنەوەی ئەو جۆرە كتێب و نامیلكە خراپانەی كە توشیان دەبێت بەبێ هیچ بەرگریەك، لە ئەنجامدا ڕەگەكانی بەهێز و قەدەكانی پتەوو تۆكمە دەبن، وە لە ئاوێنەی عەقڵ و ژیانیاندا ڕەنگ دەداتەوە.

چارەسەری ئەم گرفتە : ئەوەیەكە دوور بكەونەوە لە خوێندنەوەی ئەم جۆرە كتێبانە، لەبەرامبەردا ئەو پەرتوكانە بخوێننەوە كە سودمەندن و خۆشەویستی خوا و پێغەمبەرەكەی (ﷺ) لە دڵدا دەڕوێنن و ئیمان و كردەوەی چاكیان بۆ دەستەبەر دەكات، وە پێویستە ئارمگربن لەسەر خوێندنەوەی ئەم جۆرە كتێبانە، چونكە بەڕاستی نەفس و دەرون بەربەرەكانیەكی توندیان دەكات لەسەر خوێندنەوەی ئەو جۆرە پەرتوكانەی كە پێشتر خوویان پێوە گرتبوو، وە بێ تاقەتی دەكات لەسەر خوێندنەوەی كتێبە بەسودەكان، بە وێنەی كەسێك كە بیەوێت گوێڕایەڵی خوا بكات،

بەڵام نەفس و دەرونی سەرپێچی دەکات و بە شتی پڕوپوچ و بێ بایەخ سەرقاڵی دەکات.

* وە گرنگترینی کتێبە سود بەخشەکان کتێبی خوای گەورەیە (قورئان)، وە هەر تەفسیرێکیش دەربارەی قورئان نوسرابێت لە لایەن زانا پایە بەرزەکان وە بە پێی بەڵگەی ڕاست و عەقڵێکی ڕاشکاو نوسرابێت، وە بەهەمان شێوە فەرموودەو سوننەتەکانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، پاشان ئەو کتێبانەی کە زانایان لەو دوو سەرچاوەیە وەریان گرتووە، وە یان ئەو کتێبانەی کە لە ئەنجامی تێگەیشتنیان لەو دووسەرچاوەیەوە نوسیویانە.

٥ ـ گومانی هەندێ لە گەنجان بەوەی کە ئیسلام کۆت و بەندی ئازادیەکانە و تواناکان کپ دەکات :

بۆیە لە ئیسلام دوور دەکەونەوە، وە وا دەزانن کە ئیسلام کۆن خوازە و هەڵگرانی بەرەو دواوە دەبات، وە ڕێیان لێ دەگرێت لەوەی کە بەرەو پێشکەوتن خوازی بڕۆن.

چارەسەری ئەم کێشەیە : ئەوەیە کە پەردە هەڵماڵدرێ لەسەر ڕاستێتی ئیسلام بۆ ئەو گەنجانەی کە بێ ئاگا و ناشارەزان

بەرامبەر بە ڕاستێتی ئیسلام، بە هۆی خراپ بیركردنەوەیان یان بە هۆی كەمی زانستیان بە ئیسلام، یان بەهۆی هەردوكیانەوە :

ومن يك ذا فم مُرّ مريضٍ يجد مرا به الماء الزلالا[٦]

واتە : ئەو كەسەی كە خاوەنی دەمێكی تاڵ و نەخۆشە ..
وا هەست دەكات كە ئاوی سازگاریش هەر تاڵە .

ئاینی پیرۆزی ئیسلام كۆت و بەندی ئازادیەكان ناكات، بەڵكو ئازادیەكان ڕێك دەخات و بەباشی ئاڕاستەیان دەكات تاكو ئازادی تاك تێك نەگیرێ لەگەڵ ئازادی كەسانی تر، واتە ئازادی تاكە كەس لەسەر حسابی كەسانی تر نەبێت كاتێك ئازادی ڕەها بدرێت، چونكە هەركەسێك داوای ئازادی ڕەهاو بێ سنور بكات ئەوا ئازادیەكەی لەسەر حسابی كەسانی تر دەبێت، ئەو كاتە لە یەكگیربونێك پەیدادەبێت لە نێوان ئازادیەكان، وە بێ سەروبەری بڵاو دەبێتەوە و خراپ كاری زۆر دەبێت.

لەبەر ئەمە خوای گەورە حوكمە دینیەكانی بە سنور ناو بردووە، جا ئەگەر حوكمەكە بۆ حەرامكردن بوبێت فەرموویەتی : ﴿تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ ﴿١٨٧﴾﴾ [البقرة] .

---

[٦] المتنبي .

واته : ئەمانەی کە باسکران سنورەکانی خوای گەورەن نزیکیان مەکەون .

بەلاّم ئەگەر بۆ واجب بووبێت فەرموویەتی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ﴿٢٢٩﴾﴾ [البقرة].

واته : ئەمانەی کە باسکران سنورەکانی خوای گەورەن لێیان دەر مەچن .

* لێرەدا جیاوازی هەیە لە نێوان ئەو گومانەی هەندێ کەس کە دەڵێن ئیسلام ئازادیەکان کۆت و بەند دەکات، وە لە نێوان ئەو ئاراستە کردن و ڕێکخستنەی کە خوای زۆر دانا و زۆر شارەزا بۆ بەندەکانی داناوە.

* کە ئەمەت زانی ئیتر هیچ گرفتێك لەسەر ئەم بابەتە نیە لە بنەڕەتدا، چونکە ڕێکخستن کارێکی پێویستە لە هەموو لایەنەکانی ئەم بونەوەرەدا ، وە مرۆڤ لە سروشتی خۆیدا ژێربارە بۆ ئەو ڕێکخستنە.

* مرۆڤ ژێربارە بۆ توانا و کاریگەری تینوێتی و برسێتی وە بۆ یاسای خواردن و خواردنەوە، بۆیە ناچارە بۆ ڕێکخستنی خواردن و خواردنەوەی لە ڕووی چەندێتی و چۆنێتی و جۆرەکەی بۆ ئەوەی پارێزگاری لە تەندروستی لاشەی خۆی و سەلامەتی خۆی بکات.

* بەهەمان شێوە ژێربارە بۆ یاسا كۆمەلأیەتیـەكان، پابەنـدە بـە داب و نەریتەكانی ولأتەكـەی لـە شـوێنی نیشـتەجێ بـوون و جـل وبەرگ و ڕۆیشتن و هاتنی، بۆ نمونـە ژێربـارە بـۆ شـێوەی جـل و بـەرگ و جۆرەكـەی، وە شـێوەی خانوەكـەی و جۆركـەی، وە یاسای هات و چۆی، وە ئەگەر ژێرباری ئەم یاسایانە نەبێت كە لە كۆمەڵگەكەیـدا هەیـە ئـەوا بـە نـامۆ دادەنرێـت، وە هەرشـتێك شایستەیە بە خەڵكی نامۆ و ئەوانەی كـە دورن لـە شـتی ئاسـایی شایستەی ئەوانیش دەبێت.

* كەواتە ژیان هەمووی ژێربارییە بۆ سنورە دیاری كراوەكان، بۆ ئەوەی كارەكان بەو شێوەیە بڕۆن كە مەبەستە، بۆ نمونە ئەگـەر ژێرباربون بـۆ یاسـا كۆمەلأیەتیـەكان ژێربـاربونێكی زۆر پێویسـت بێت بـۆ چـاككردنی كۆمـەلگا و نەهێشـتنی بـێ سـەروبەرەیی وە نابێـت هـیچ هاولأتیـەك لێـی لابـدات، ئـەوا ژێربـاربوون بـۆ یاسـا شـەرعیەكانیش بەهــەمان شـێوە كارێكـە پێویسـتە بكرێـت بـۆ چاكردنی كۆمەڵ و نەهێشتنی بێ سەرەوبەری، ئەی چۆن دەبێت هەندێك كەس لە یاسا شەرعیەكان لابدات بەو بیانوەی كە ئەوەی

كۆت و بەندی ئازادیە؟ بەڕاستی ئەوە تەنها بوختانە و هیچی تر نیە، وە گومانێکی بێ بنەما و تاوانکارانەیە.

* هەروەها بە هەمان شێوە ئیسلام وزە و تواناکان ناپوکێنێتەوە، وە لە ڕاستیدا ئیسلام گۆڕەپانێکی فراوان و کراوەیە بۆ هەموو تواناکان وەکو هێز و توانای هزری (فکری) و ژیری و جەستەیی.

ئاینی پیرۆزی ئیسلام خەڵکی بانگ دەکات بۆ بیرکردنەوە و تێڕوانین، بۆ ئەوەی مرۆڤ پەند وەربگرێت و بیرو هۆش و ژیریەکەی گەشە بکات، خوای گەورە دەفەرموێ :﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍۖ أَن تَقُومُواْ لِلَّهِ مَثۡنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُواْۚ ﴿٤٦﴾﴾ [سبأ] .

واتە : بڵێ من تەنیا بە یەك شت ئامۆژگاریتان دەکەم کە دوو دوو و یەك یەك هەستن بە گەرم و گوڕی و چالاکیەوە بۆ گوێڕایەڵی خوا و بۆ شوێن کەوتنی حەق و پاشان بیر بکەنەوە .

﴿قُلِ ٱنظُرُواْ مَاذَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ ﴿١٠١﴾﴾ [یونس].

واتــە : ئـەی محمـد بلّـێ: سـەرنج بـدە چـی لـە ئاسمانـەكان و زەوی دایە[(٧)].

وە ئاینی ئیسلام تەنها بریتی نیە لە بانگەوازكردن بۆ بیركردنەو و تێڕوانین، بەڵكو تێنەگەیشـتن و بـیر نەكردنـەوەی بـە كـەموكوڕی داناوە بۆ ئەوانـەی كـە تێناگـەن و بیرناكەنـەوە، نـاڕوانن، خـوای گـەورە دەفــەرموێت : ﴿ أَوَلَمۡ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَيۡءٖ ﴿١٨٥﴾ ﴾ [الأعراف] .

واتــە: ئایــە ئەوانــە نــاڕوانن لــەو موڵكــە گــەورە و فراوانــەی لــە ئاسمانەكان و زەویدا هەیە وە لەو شتانەی خوای گەورە دروستی كردون.

وە خــوای گــەورە دەفــەرموێ: ﴿ أَوَلَمۡ يَتَفَكَّرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۗ مَّا خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَآ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ ﴿٨﴾ ﴾ [الروم].

---

(٧) شێخ (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەربارەی تەفسیری ئەم ئایەتە دەفەرموێت: (خوای گەورە بانگی بەندەكانی دەكات و پێیان دەڵێت: كە سەیری ئاسمانەكان و زەوی و ئەوەی كە لە ناوی دایە بكەن، مەبەست لەو سەیر كردنەش بریتیە لە سەیر كردنێك كە بۆ تێڕوانین و تێڕامان و پەند وەرگرتن بێت). وەرگێڕ.

واته: ئایا ئەوانەی کـە پێغەمبـەران بـە درۆ دەخەنـەوە بیرێـك لـە خۆیان ناکەنەوە کە ئەو خوایەی لە نەبوونەوە هێناونیە بوون لـە پاش مردنیان زیندوویان دەکاتەوە، وە خوا ئاسمانـەکان و زەوی و ئەوەی لە نێوانیـان دایـە دروسـتی کـردوون بـۆ خزمـەتی ئێـوە هەتا تاقیتان بکاتەوە تابزانن کامتان کاری چاکە دەکەن.

وە دەفــەرموێت: ﴿ وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي ٱلْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ ﴾ [يس] .

واتــە : وە تەمــەنی هــەر کــەس درێــژ کــەین ئــەوە لاشــەکەی دەگێڕینەوە بەرەو لاوازی و بچوکی و بێ هێزی هەروەك چـۆن لـە منداڵیدا وا بووە ، دەی ئایا ژیر نابن؟

وە فەرمان کردن بە بیرکردنەوە و تێڕوانین جگە لە دەرفەتدان بە توانا ژیـری و بیریـەکانی مرۆڤــ هـیچ مانایـەکی تـر ناگەیـەنێت ، کەواتە چۆن هەندێ خەڵکی دەڵێن: ئیسلام توانـا و وزەکـان کـپ دەکات، چەند گەورەیە ئەو وتەیەی کە لە دەمیان دەردەچێت .. ئەوەی کە دەیڵێن تەنها درۆیە.

وە ئیسلام بۆ ڕۆڵەکانی خۆی ڕێگەی بـە هـەموو شـتێکی بەسـود داوە کە زیانی بۆ لەش و دین و ژیری مرۆڤ نەبێت :

*ڕێگەی داوە بە خواردن و خواردنەوە لە هەموو شتێكی پاك :

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ وَٱشۡكُرُواْ لِلَّهِ ﴿١٧٢﴾ ﴾ [البقرة] .

واتـە: ئـەی ئـەو كەسـانەی كـە بڕواتـان هێنـاوە بخـۆن لـەو خواردەمەنیە پاكانەی كردومانە بـە ڕۆزیتـان وە سوپاسـی خـودا بكەن لەسەر ئەو نیعمەتانەی كە پێی بەخشیون[٨] .

وە فەرمويـــەتی: ﴿وَكُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٣١﴾ ﴾ [الأعراف].

واتە: بخۆن و بخۆنەوە (لەوەی كە خوای گەورە پێی بەخشیون و حەلاڵـە بۆتـان) و زیـادەڕۆیی مەكـەن، چـونكە بـە ڕاسـتی خـوای گەورە مرۆڤی زیادەڕەوی خۆش ناوێت .

وە زیادە ڕۆیی خوای گەورە توڕە دەكات، وە زیـان بـە مرۆڤــ و ژیانی دەگەیەنێت .

* وە ڕێگەی بەهەموو جـۆرە پۆشـاكێك داوە بـەو پێیـەی لەگـەڵ دانایی و (فطرة)دا بگونجێ، خوای گەورە فەرمويـەتی: ﴿ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ

---

[٨] وە سوپاس كردنی خوای گـەورە بریتیـە لـە ئـەنجام دانـی كـارو كـردەوەی چـاك لـە بەرامیـەر نیعمەتەكانی خوای گەورەدا (تفسير السعدي) ، وەرگێڕ .

﴿قَدۡ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكُمۡ لِبَاسٗا يُوَٰرِي سَوۡءَٰتِكُمۡ وَرِيشٗاۖ وَلِبَاسُ ٱلتَّقۡوَىٰ ذَٰلِكَ خَيۡرٞۚ ﴿٢٦﴾﴾ [الأعراف].

واته: ئەی نەوەی ئادەم بە ڕاستی هیدایەتی جل و بەرگ پۆشینم پێ بە خشیون تا لەش و عەورەتتان داپۆشێت و خۆتانی پێ جوان بکەن، بەڵام جل و بەرگی پارێزکاری و ڕوو کردنە خوا و بەجێهێنانی فەرمانەکانی چاکتر و پڕ خێر ترە .

وە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿قُلۡ مَنۡ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِيٓ أَخۡرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزۡقِۚ قُلۡ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا خَالِصَةٗ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴿٣٢﴾﴾ [الأعراف] .

واتە : ئەی محمد ﷺ بڵێ کێ ئارایش و جوانیەکانی خوای گەورە و خواردنی خۆش و پاك کە خوا بەخشیویەتی بە بەندەکانی حەرام کردوە ؟ وە بڵێ: هەموو ئەو شتانە خوا لە ژیانی دونیادا دروستی کروون بۆ ئیمانداران ئەگەر چی بێ بڕوایانیش لێیان بەهرەمەند دەبن، بەڵام ئەم نیعمەتانە لە ڕۆژی قیامەتدا تایبەتن بە ئیمانداران و تەنها بۆ ئەوان تەرخان کراون .

* وە ڕێگەی داوە بە چێژ وەرگرتن لە ئافرەتان کە بە شێوەیەکی شەرعی مارە بکرێن خوای گەورە فەرموویەتی :

﴿فَانكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً ﴿٣﴾﴾ [النساء] .

واتە : ئێوە مارە بكەن لەو ئافرەتانەی حەلاڵە بۆتان هەر یەك لە ئێوە دوو ژن یان سیان یان چوار ژن بهێنن جا ئەگەر ترسان لەوەی دادگەر (عادل) نەبن ئەوە تەنها یەك ئافرەت مارە بكەن .

*وە لە بواری كار و كاسبیدا ئیسلام توانای ڕۆڵەكانی كپ نەكردوە، بەڵكو ڕێگەی بە هەموو كارو كاسبیەك داوە كە دادپەروەرانە بێت و لەسەر ڕەزامەندی هەردوولا بێت خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰا۟ ۚ ﴿٢٧٥﴾﴾ [البقرة] .

واتە: خوای گەورە كڕین و فرۆشتنی حەلاڵ كردووەو سوو (ڕیبا)شی حەرام كردووە .

وە فەرمویەتی: ﴿هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ ﴿١٥﴾﴾ [الملك].

واتە: خوا ئەو زاتەیە كە زەوی بۆ ڕاخستون ، دەی بگەڕێن بە سەر زەویدا وە لە ڕۆزی خوا بخۆن، وە گەڕانەوەش هەر بۆ لای ئەوە .

وه دەفـــەرموێت: ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُواْ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ﴿١٠﴾ ﴾ [الجمعة].

واته: جا كاتێك كـه نوێـژی هـەینی تـەواو بـوو ئـیتر بـڵاو ببنـەوه بەسەر زەویدا و بەداوای ڕزق و ڕۆزی خوادا بگەڕێن .

ئایا دوای ئـەم ڕونكردنـەوه و بەڵگانـه گومـان و قسـەی ئەوانـەی دەڵێن ئیسلام تواناكان كپ دەكات ڕاسته؟!

(ئەو گرفتانەی بە سەر دڵی گەنجاندا دێن)

دڵی مردوو هیچ وەسوەسەی[٩] بەسەردا نایەت كـه (بـەر پەرچـی دین بداتەوه) و دین ڕەت بكاتەوه، چونكه دڵی مردوو تیاچووه و شـەیتان هـەر ئـەوەی دەوێـت و لـەوه زیـاتری ناوێـت كـه توشـی بووه.

هــەر لەبــەر ئەمەیــه بــه (ابــن مســعود یــان ابــن عبــاس) وتــرا: (جولەكەكان دەڵـێن: ئـەوان لـه نوێژەكانیانـدا وەسوەسـەیان بـۆ دروست نابێت !

ووتی: ڕاستیان كرد شەیتان چی له دڵێكی كاول و وێرانه بكات).

---

[٩] دەنگی پەنهان و نادیاری خراپ و گوماناوی .

بەڵام كاتێك كە دڵ زیندوو بوو شتێك لە ئیمانی تیابوو ئەوا شەیتان بە بەردەوامی و بە بێ پشوودان و پسانەوە هێرشی بۆ دەكات، وەسوەسەی وای دەخاتە ناو دڵەوە كە كەموو كووڕی پەیدا بكات لە دینەكەیدا و ئیمانی هەڵبوەشێنێتەوە ، ئەوەش گەورەترین تیاچوونە ئەگەر هاتوو بەندەی خوا ژێرباری ئەو وەسوەسانە بێت، هەتا بە شێوەیەك وەسوەسە دەخاتە دڵی كە گومان لە پەروەردگاری و دینی و بیروباوەڕی پەیدا ببێت، ئەگەر لەو دڵەدا لاوازیەك یان ڕوخانێكی بینی ئەوا بەسەریدا زاڵ دەبێت هەتاوەكو لە دین دەری دەكات، بەڵام ئەگەر لە دڵێكدا هێزوو بەرەنگاربونەوەی بینی ئەوا شەیتان دەدۆڕێت و دورە پەرێز دەبێت، وە بە سوك و ڕیسوایی پشت هەڵدەكات.

* ئەو وەسوەسانەی كە شەیتان ئاراستەیان دەكات زیان نابەخشن ئەگەر هاتوو مرۆڤـ ئەو چارەسەرانەی بەكارهێنا كە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) هاتون :

* فَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُحَدِّثُ نَفْسِي بِالشَّيْءِ لأَنْ أَكُونَ حُمَمَةً . أي فحمة .

أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَكَلَّمَ بِهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ كَيْدَهُ ـ أي الشيطان ـ إِلَى الْوَسْوَسَةِ)) [١٠] .

واته : پیاوێك هاته لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ووتی من له ناخی خۆمدا کۆمەڵە قسەیەکم بۆ دروست دەبێت ، ببم بە خەڵوز خۆشترە لام لەوەی کە ئەو جۆرە قسانە بکەم، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە فێڵ و پلانەکانی شەیتانی پوچەڵ کردوەتەوە و تەنها وەسوەسەی بە دەستەوە ماوە (واتە ئەگەر شەڕ و زیانی شەیتان تەنها بە وەسوەسە نەوەستابا و فێڵ و نەخشە گلاّوەکانیشی کاریان کردبا ئەوە خەڵکی زیاتر گومڕا دەکرد).

* وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ : ((جَاءَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَجِدُ فِي أَنْفُسِنَا مَا يَتَعَاظَمُ أَحَدُنَا أَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ ـ أي يراه عظيماً ـ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : أَوَجَدْتُمُوهُ ؟ قَالُوا : نَعَمْ ، قَالَ : ذَاكَ صَرِيحُ الإِيمَانِ)) [١١] .

---

(١٠) رواه أبو داود بنحوه .

(١١) رواه مسلم وأبوداود .

واتە: هەندێ لە خەڵكی لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) هاتن، وتیان ئەی پێغەمبەری خوا ئێمە لە دەرونی خۆماندا هەست بە شتێك دەكەین، كە هەر یەكێك لە ئێمە بە گەورە و ترسناكی دەزانێت كە قسەی پێ بكات، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : ئایە هەستتان پێكردوە ؟ ووتیان بەڵێ ، فەرموی : ئەوە ئیمانێكی ڕاشكاوانەیە .

*وە مانای ئەو وتەیە ((ذَاكَ صَرِيحُ الإِيمَان)) : ئەوەیە كە ئەو وەسوەسە لەناكاو و كتوپڕە و دژایەتی كردنی ئێوە بۆی و بە گەورە زانینی لە ڕووی ترسناكیەوە هیچ زیانێكی نابێت بۆ بیروباوەڕتان ، بەڵكو ئەوە نیشانەی ئەوەیە كە ئیمانەكەتان ڕوون و ئاشكرایە و كەم و كوڕی بەسەردا نایەت.

* وقال (ﷺ) : ((يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فَيَقُولُ : مَنْ خَلَقَ كَذَا ؟ مَنْ خَلَقَ كَذَا ؟ حَتَّى يَقُولَ : مَنْ خَلَقَ رَبَّكَ ؟ فَإِذَا بَلَغَهُ ـ أي وصله إلى هذا الحد ـ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ ، وَلْيَنْتَهِ))[١٢].

وفي حديث آخر : ((فَلْيَقُلْ : آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ))[١٣].

---

[١٢] رواه البخاري ومسلم .

[١٣] صحيح الجامع رقم : (١٥٤٢) .

واتــه: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموویــەتی: شــەیتان دێتــە لای هــەر یەکێك لە ئێوە، پێتان دەلێت کێ ئێوەی دروستکردوە ، تا ئـەو کاتـەی پێتـان دەڵێـت کـێ پـەروەردگارتی دروسـتکردوە، کاتێـك گەیشتە ئەو ڕاددەیە، با پەنا بە خوا بەرێت و کۆتایی پێ بێنێت.

لە فەرمودەیەکی تـردا هـاتوە : بـا بڵێـت بـڕوام هەیـە بـە خـوا و پێغەمبەرەکەی .

وە لە فەرمودەیەکدا کە (أبو داود) گێڕاویەتەوە پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویەتی: ((قُولُوا : اللَّهُ أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ، وَلَمْ يَكُـنْ لَـهُ كُفُـوًا أَحَـدٌ ، ثُـمَّ لْيَتْفُـلْ عَـنْ يَسَـارِهِ ثَلاَثًـا ، وَلْيَسْـتَعِذْ مِـنَ الشَّيْطَانِ))[١٤].

واتە : بڵێن: خوا تاك و تەنیایە، وە خوا جێگـای نیـاز و ئومێـدە، کەسـی لـێ نـەبوەو لـە کـەس نـەبووە، وە هـیچ کـەس هاوتـا و هاوشێوەی نی یە، پاشان با سێ جار تف بکاتـە لای چـەپی، وە پەنا بگرێت بە خوا لە شەیتان.

---

[١٤] رواه أبو داود وحسنه الألباني في صحيح الجامع رقم/ ٨١٨٢.

* لـەو فەرمودانـەی کـە باسـکران هاوەڵـە بـەڕێزەکان وەسـفی نەخۆشـــیەکەیان کـــرد بـــۆ پێغەمبـــەری خـــوا (ﷺ) ئـــەویش چارەسەری بۆ دانان لە چوارشت دا :

یەکەم: وازهێنان و لا نەکردنەوە لە وەسوەسە، بە واتـا پشـت تێ کردنی بە یەکجاری، وە لە بـیر خـۆ بردنـەوەی بـە شـێوەیەك وەکو ئەوەی کە هەرنەبوبێت، وە خەریك کردنی بە هـزر و فکـری بێگەرد و ساغ.

دووەم: پـــەنا گـــرتن بـــە خـــوا لـــە وەسوەســـە و لـــە شـــەیتانی دوورخراوە لە ڕەحمەتی خوا.

سێیەم: کە بڵێ: بڕوام هەیە بە خوا و پێغەمبەرەکەی.

چوارەم : کە بڵـێ: (اللَّهُ أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ) .

واتە: خوا تاکە، خوا جێگای نیاز و ئومێـدە ، کەسـی لێنـەبووە ، وە لە کەس نەبووە، وە هیچ کەس هاوشێوە و هاوتای نیە .

ڕامان لە بابەتی (القدر)

یەکێکی تر لە کۆی ئەو کارانەی کە بەسەر دڵـی گەنجانـدا دێـت و ڕادەوەسـتن تێیـدا بـە سـەرگەردانی بریتیـیە لـە بابـەتی القـدر،

چونكە بڕوا بون بە قەدەر يەكێكە لەو كۆڵەكانەی كە ئيمان تەواو نابێت ئەگەر بڕوا بوون بە قەدەری لەگەڵ نەبێت ، ئەوەش بەوە دەبێت كە بڕوات هەبێ بەوەی كە خوای گەورە زانايە بەوەی كە لە ئاسمانەكان و زەويدا دەبێت و ڕوو دەدات وە هەر خوا ئەندازەی بۆ دەكێشێ و دادەنێت هەروەك خوای پاك و بێگەرد فەرمويەتی: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾﴾ [الحج].

واتە: ئايا نەت زانيوە كە بەڕاستی خوا زانا و ئاگادارە بە هەموو ئەو شتانەی لە ئاسمان و زەوی دايە بێگومان ئەوەی باسكرا لە كتێبی (لوح المحفوظ)دايە بەڕاستی ئەم (زانيارييەی باسكرا) بەلای خواوە ئاسانە .

وە پێغەمبەر (ﷺ) ململانێ و مشتومڕی قەدەغە كردوە لەسەر ـ قدر ـ :

فَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وَنَحْنُ نَتَنَازَعُ فِي الْقَدَرِ ، فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّ وَجْهُهُ حَتَّى كَأَنَّمَا فُقِيءَ فِي وَجْنَتَيْهِ الرُّمَّانُ ، فَقَالَ : ((أَبِهَذَا أُمِرْتُمْ أَمْ بِهَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ ؟ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ

كَانَ قَبْلَكُمْ حِينَ تَنَازَعُوا فِي هَذَا الأَمْرِ ، عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تَتَنَازَعُوا فِيهِ)) (١٥).

واتــە: لــە (أبو هريرة) وە (خــواى لىٚ ڕازى بــىٚ) دەگێڕنــەوە كــە فەرمويەتى: پێغەمبەر (ﷺ) هاتە لامان لەو كاتەدا ئێمە قسەمان لەسەر ـ قەدەر ـ دەكرد و ناكۆبوين (تێگەيشتنەكانمان وەك يـەك نەبوون) كە ئەوەى بينى تووڕە بوو هەتا ڕوومەتى سـور هەڵگـەڕا وەكو ئەوەى كە هەنار تـەقێنرابێت بـە گۆنايـدا و فـەرمووى: بـەو شێوەيە فەرمانتان پێكـراوە يـان بـۆ ئـەوە مـن نێـردراوم بـۆ لاى ئێـوە، بەڕاسـتى ئەوانـەى پـێش ئێـوە كاتێـك تياچـوون كـە لـەو كارەدا ناكۆكيان پەيدا بوو بـە تونـدى پێتـان دەڵـێم، بـە تونـدى پێتان دەڵێم، كە ناكۆك مەبن تێيدا .

* ڕۆچوون لە گفتو گۆ لە بابەتى (قەدەر)دا و ململانــىٚ كـردن لـە سەر ئەم مەسەلەيە، وا لە مرۆڤـ دەكـات بكەوێتـە نێـو زەوييێكـى پێچـە و پێچـەوە كـە ناتوانێـت لێـى دەرچـێت، بـەلاٌم ڕێگـاى سـەلامەت و بـىٚ زيـان ئەوەيـە كـە سـوربى لەسـەر چـاكە و لـە پێناويدا تێبكۆشىٚ هەروەك چۆن فەرمانت پىٚكراوە، چونكە خواى

(١٥) رواه الترمذي (٢١٣٣) وحسنه الألباني.

پاك و بێگەرد عەقڵ و تێگەیشتنی پێ بەخشیوی، وە پێغەمبەری بۆ ناردووی وە بەو پێغەمبەرانەدا پەرتووك و پەیامی بۆ ناردوی، خــوای گــەورە فەرموویــەتی: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ١٦٥ ﴾ [النساء].

واتــە: پێغەمبــەرانمان نــاردوە كــە مــوژدە دەر و ترسـێنەربن بـۆ ئەوەی بـۆ خـەڵكی نـەبێت بەڵگـە بەسـەر خـواوە دوای (نـاردنی) پێغەمبەران وە خوای گەورە زۆر بە توانـا و بـە دەسـەڵات و كـار بەجێیە .

* وە كاتێك كە پێغەمبەری خوا(ﷺ) بـە هـاوەڵانی ڕاگەیانـد كـە خــوای گــەورە بــۆ هــەموو كەسـێك شـوێنێكی لــە بەهەشــت و شـوێنێكی لــە دۆزەخ بـۆ دیـاری كـردوە (نووسـیوە) : هاوەڵــە بــەڕێزەكان وتیــان ئــەی پێغەمبــەری خــوا: كەواتــە ئایــا پشــت نەبەستین بــەوەی كــە خــوای گــەورە بـۆی دیـاری كـردوین (بـۆی نوسـیوین) و واز لــە كـار كـردن بێـنین، پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرمووی: كار بكەن چونكە هەموومان ئەوەمان بۆ ئاساندەكرێت كە بۆی دروست كراوین، جا ئەو كەسەی كە لەبەختــەوەران بێـت بۆی ئاسان دەكرێـت كـە كـردەوەی خـەڵكانی بەختـەوەر بكـات،

بەلاَم ئەوەی كە لە بەدبەختەكان بێت ئەوا كردەوەی بەدبەختەكانی بـۆ ئاسـان دەكرێـت، پاشـان پێغەمبـەر (ﷺ) ئـەم ئایەتانـەی خوێنــدەوە ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾﴾ [الليل] .

واتە: ئینجا ئەو كەسەی (ماڵ ببەخشـێ و لـە خـوا بترسـێت، وە پارێزگار بیت لەو شتانەی كە خـوا قەدەغـەی كـردون، وە بـڕوای ببێت بە (لا إله إلا الله) و هەموو ئەو شتانەی كە پەیوەندیان بـە بیروباوەڕەوە هەیە، ئەوە یارمەتی دەدەین بۆ كارێكی چاكە، وە ئـەو كەسـەی ڕەزیلـی بكـات و مـاڵ نەبەخشـێت و خـۆی بـە بـێ پێویست بزانێ لە خوای گەورە، وە بڕوای نەبێت بە (لا إله إلا الله) و هـەموو ئـەو شـتانەی كـە خـوای گـەورە لەسـەری پێویسـت كردووە كە بڕوای پێ هەبێت، ئەوە ڕێی لـە بەردەمـدا بـۆ ئاسـان دەكەین بۆ كاری خراپە .

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێ كردن كە كاربكـەن، وە ڕێگـەی پـێ نـەدان كـە لێـی پاڵبدەنـەوە و پشـت بـەوە ببەسـتن كـە بۆیـان نوسـراوە لـە قـەدەردا (واتـە بڵـێن ئـەوەی لـە قـەدەردا بۆمـان نوسراوە هەر ئەوەیە و پێویست ناكات كـار و عیبـادەت بكـەین)،

لەبەر ئەوەی ئەو کەسەی کە لە بەهەشتییەکان نوسراوە، لە ئەهلی بەهەشت نابێت ئەگەر کاری بەهەشتیەکان نەکات، وە ئەوەی لە دۆزەخیەکان نوسراوە، لە دۆزەخیەکان نابێت ئەگەر کار بەکردەوەکانیان نەکات.

* وە کارکردن لە توانای مرۆڤەکاندایە، چونکە مرۆڤ خۆی دەزانێت کە خوای گەورە (ویست و توانای) پێ بەخشیوە لە سەر ئەنجامدانی هەر کارێك، ئەگەر حەزی کرد کاری چاك دەکات وە ئەگەر حەزی کرد کاری خراپ دەکات، یان دەست بەرداریان دەبێت و نایان کات.

* بۆ نموونە کەسێك دەیەوێت سەفەر بکات، سەفەر دەکات، یان دەیەوێت بمێنێتەوە و سەفەر نەکات سەفەر ناکات و دەمێنێتەوە، کەسێکی تر ئاگر دەبینێت لێی ڕادەکات، وە شتێك دەبینێت لای خۆشەویستە بەرەو پیری دەچێت، بەهەمان شێوە گوێ ڕایەڵی و سەر پێچی مرۆڤ بەرامبەر خوای گەورە بە ویستی خۆیەتی ئەگەر ئارەزوی لێبوو گوێ ڕایەڵی خوا دەکات ئەگەرنا سەرپێچی دەکات.

گرفتی خەڵکی دەربارەی قەدەر دوو شتە :

گرفتی یەکەمیان : ئەوەیە کە مرۆڤ سەر پشکە لە کردن و نەکردنی هەر کارێك، بە بێ ئەوەی هەست بکات بەوەی کە ناچار

بكرێت بەكردنی یان نەكردنی هەركارێك، ئەمە چۆن لەگەڵ ئەوەدا دەگونجێ كە بڕوامان وابێت بەوەی كە هەموو شتێك بە پێی خواستی خوا و ئەو چارەنوسەیە كە خوا دایناوە؟

وەڵام بۆ ئەوە ئەوەیە: كە ئەگەر ئێمە ووردبینەوە لە كار و جوڵەی بەندە، ئەوا بۆمان دەردەكەوێت كە لە دوو شتەوە سەرچاوەی گرتووە: ویست واتە (سەرپشكی لە هەر شتێك بتەوێ بیكەی)، وە توانا (تواناى ئەنجامدانی كار)، وە ئەگەر ئەم دووانە نەبوونایە ئەوا هیچ كردارێك دروست نەدەبوو.

وە ویست و توانا هەردووكیان لە دروستكراوەكانی خوای پاك و بێگەردن، چونكە ویست: هێزی عەقڵە ، وە توانا : هێزی جەستەیە، ئەگەر خوا حەزی ویستی لەسەر بوایە ئەوا عەقڵی لە مرۆڤ دەسەندەوە و وای لێ دەهات كە ویستی نەبێت، یان توانای لێ دەسەندەوە ئەو كاتەی كاركردن ئاستەم دەبوو (مەحاڵ دەبوو).

جا كاتێك مرۆڤ ویستی كارێك بكات و جێ بەجێی كرد بەدڵنیاییەوە دەزانین كە خوای گەورە ویست و فەرمانی لەسەربووە، وە ئەگەر نەی ویستایە ئەوا ویستی كەسەكەی

لادەبرد، یان ڕێگرێکی دەهێنایە پێش، ئەو کاتە کار کردنەکە شتێکی مەحاڵ دەبوو.

وە بە کابرایەکی دەشتەکی ووتراوە : بە چی خوات ناسی؟

ووتی: بە هەڵوەشانەوەی ویستەکان و لابردنی مەبەستەکان.

گرفتی دووەم : ئەوەی کە دەبێتە مایەی گرفت لای هەندێك خەڵکی لەسەر بابەتی (قەدەر) ئەوەیە: کە مرۆڤ لەسەر تاوان کردن سزا دەدرێت، چۆن دەبێ سزا بدرێت لە کاتێکدا بۆی نوسراوە کە تاوانەکە بکات؟ وە ناتوانێت لەو کارە ڕزگاری بێت کە لەسەری نوسراوە.

وەڵام بۆ ئەو گرفتە ئەوەیە:

رضي الله عنهدەڵێین: ئەگەر ئەوەیانت ووت ئەوەش بڵێ کە مرۆڤ پاداشت دەدرێتەوە لەسەر کارێك کە گوێڕایەڵی خوای گەورە بکات، چۆن پاداشت دەدرێتەوە لە کاتێکدا کە لەسەری نوسراوە، وە ناتوانێت ڕزگاری بێت لەو کارەی کە لەسەری نوسراوە، ئەوە دادپەروەری نیە کە قەدەر بکەینە بەڵگە لەسەر لایەنی سەرپێچی کردنی خوای گەورە، بەڵام نەیکەینە بەڵگە لەسەر لایەنی گوێڕایەڵی کردنی خوای گەورە.

رضي الله عنهخـوای گـەورە ئـەو بەڵگەیـەی پوچـەڵ كردۆتـەوە، وە بـە (قسـەیەكی بـیٚ زانیـاری) دانـاوە، خـوای گـەورە فەرموویـەتی :

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾﴾ [الأنعام] .

واتە: ئەوانەی كە هاوبەشیان بۆ خوا دادەنێنن دەڵێن: ئەگەر خوا بیویسـتایە ئێمـە و بـاب و باپیرانمـان هاوبـەشمان (بـۆ خـوا) دانـەدەنا، وە هـەروەها ئەگـەر خـوا نـەی ویسـتبایە ئێمـە هـیچ شتێكمان لە خۆمان حەرام نەدەكرد، هەر بـەو شـێوەیە ئەوانـەی پێش ئەمانیش درۆیان دەكرد و هەمان قسەیان دەوت هەتا سزا و تۆڵەی ئێمەیان چەشت، (ئەی محمد ﷺ) بڵێ : ئایا هیچ بەڵگە و زانیاریـەكتان لایـە تـا دەری بخـەن بۆمـان و دەری بـبڕن، ئێـوە شوێنی هیچ شـتێك ناكـەون بێجگـە لـە گومـان، وە ئـەوەی ئێـوە دەیڵێن لە درۆ زیاتر هیچ شتێكی تر نیە.

خـوای گـەورە ڕونـی كردۆتـەوە، كـە ئەوانـەی بەڵگـە دەهێنـەوە لەسەر ئەوەی كە قـەدەر وای كـردوە ئـەوان هاوبـەش بـۆ خـوای

گەورە دابنێن، ئەو کەسانە پێشینەیان هەیە کە درۆیان کردوە وەك درۆکەی ئەوانە، وە بەردەوام بوون لەسەری هەتاوەکو سزا و تۆڵەی خوای گەورەیان چەشت، ئەگەر هاتباو بەڵگەکەیان ڕاست بوایە خوای گەورە سزای خۆی پێ نەدەچەشتن.

پاشان خوای گەورە فەرمانی بە پێغەمبەرەکەی کرد کە لەڕویاندا بوەستێتەوە، بەوەی کە بەڵگەکانی خۆیان بێنن و بیسەلمێنن کە ڕاستە، وە خوای گەورە ڕوونی کردۆتەوە کە هیچ بەڵگەیەکیان پێ نیە لەسەر ئەمە.

ﷺئەوەیە کە دەڵێین قەدەری خوا نهێنیە و شاراوەیە جگە لە خوا هیچ کەس نای زانێت هەتاوەکو ڕونەدات، کەواتە ئەو کەسەی سەرپێچی و بێ فەرمانی خوای گەورە دەکات لە کوێی زانی کە خوای گەورە تاوانی لەسەر نوسیوە تاوەکو ئەو تاوانە بکات؟

ئایا ناگونجێت خوای گەورە گوێڕایەڵی کردنی لەسەر نوسی بێت واتە لە قەدەردا وای بۆ نوسیبێت کە گوێ ڕایەڵی خوا بکات نەك سەرپێچی؟ کەواتە بۆ چی لە جیاتی ئەوەی کە هەستێت بە سەرپێچی کردنی خوا، هەڵناستێت بە جێ بەجێ کردنی

فەرمانەكانی خوای گەورە، وە بڵێت خوای گەورە لە سەری نوسیوم كە گوێ ڕایەڵی بكەم؟!

رضي الله عنهدەڵێین: خوای گەورە مرۆڤی جیاكردۆتەوە لە دروستكراوەكانی تر بەوەی كە عەقڵ و تێگەیشتنی پێ بەخشیوە، وە پەیامی بۆ ناردوە و پێغەمبەرانی بۆ ناردوە، وە شتە سود بەخشەكانی بۆ جیاكردۆتەوە لە شتە زیان بەخشەكان، وە لەهەمان كاتدا ویست و توانای پێبەخشیوە كە دەتوانێ بە هۆیانەوە یەكێك لەو دوو ڕێگایانە بگرێتەبەر (ڕێگەی چاك یان ڕێگەی خراپ) كەواتە بۆ چی ئەو سەرپێچیكارە ڕێگەی زیان بەخش هەڵدەبژێرێت بەسەر ڕێگەی سود بەخشدا؟

ئایا ئەگەر ئەو سەرپێچیكارە (واتە: ئەو كەسەی ڕێگەی خراپ هەڵدەبژێرێت) ویستی سەفەر بكات بۆ شارێك، وە دوو ڕێگای لەبەردەم دابوون، ڕێگایەكیان ئاسان و ئەمین بێت وە ڕێگاكەی تریان قورس و ترسناك بێت، ئەوە بێگومان ڕێگای ئاسان و پڕ ئاسایش هەڵدەبژێرێت بۆ سەفەرەكەی نەوەك ڕێگا قورس و ترسناكەكە، بە بەڵگەی ئەوەی كە خوای گەورە لە قەدەردا وای بۆ نوسیوە، بەڵام ئەگەر ڕێگا ترسناك و قورسەكەی هەڵبژارد بۆ

سەفەرەکەی بە بیانوی ئەوەی کە خوای گەورە لەسەری نوسیوە بۆیە ئەو ڕێگە خراپەی هەڵبژاردوە، ئەوە بەدڵنیاییەوە لە لایەن خەڵکیەوە بە کەسێکی شێت و گەمژە ئەژماردەکرێت.

بەهەمان شێوە ڕێگای باش و ڕێگای خراپیش هەروەك نموونەی سەفەرەکەیە، با مرۆڤ ڕێگای باش و ڕاست بگرێتەبەر، وە فێڵ لە خۆی نەکات بە گرتنە بەری ڕێگای خراپ، بە بەڵگەی ئەوەی کە خوای گەورە لە قەدەردا ڕێگای خراپی بۆ نوسیوە.

وە ئێمە ئەگەر سەیرکەین دەبینین هەموو مرۆڤێك کە توانای هەبێت بۆ بەدەست هێنانی بژێوی ژیانی، هەموو ڕێگایەك دەگرێتە بەر بۆ بەدەست هێنانی، ناچێت لە ماڵی خۆی دانیشێ و واز لە کار و کاسپی بێنێت، وە بڵێ خوای گەورە لە قەدەردا ڕزقی بۆ نوسیوم کاسپی ناکەم خوا بۆم دەنێرێ، کەواتە جیاوزی چیە لە نێوان هەوڵدان بۆ دوونیا و هەوڵدان بۆ گوێڕایەڵی خوای گەورە؟

کەواتە بۆ چی قەدەر دەکەی بە بەڵگە لەسەر واز هێنان لە گوێڕایەڵی کردنی خوای گەورە دەڵێی: (خوای گەورە لەسەری نوسیوم ئەو کارە خراپانە بکەم) بەڵام قەدەر ناکەی بە بەڵگە

لەسەر وازهێنانت لە كار و كاسپی بۆ دونیا، واتە (نالێی واز لە كار و كاسپی دێنم لەبەر ئەوەی خوای گەورە بۆی نوسیوم كاسپی ناكەم)؟ باس و بابەتەكە زۆر ڕوون و ئاشكرایە بەلاّم هەواو ئارەزو مرۆڤ كەڕ و كوێر دەكات.

ﷺلەبەرئەوەی ئەو ووتانەی ئێمە لە دەوری كێشە و گرفتی گەنجان دەخولێنەوە، پێم خۆشە هەندێ لەو فەرموودانە باس بكەم كە باس لە گەنجان دەكات.

ئەمانەی خوارەوەش هەندێكیانن :

١ - ((يَعْجَبُ رَبُّكَ مِنَ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبْوَةٌ))[١٦] .

واتە: خوای گەورە موعجیبە بەو گەنجەی كە ئارەزوی لادانی لەحەق نییە .

٢ - ((سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ : إِمَامٌ عَدْلٌ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ

---

[١٦] رواه أحمد ، وضعفه الشيخ الألباني في ضعيف الجامع الصغير رقم : (١٦٥٨) .

وَجَمَالٍ فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ))[١٧] .

واتە: حەوت کـۆمەڵ هـەن لە ڕۆژی دواییــدا خوای گەورە ئەیانخاتە ژێر سێبەری عەرشی خۆی: پێشـەوایەکی دادپـەروەر ، وە گەنجێك تەمەنی گەنجێتی لـە سـەر گوێڕایـەڵی کردنـی خـوای گەورەدا گەشـەی کردبێـت، وە پیاوێـك دڵـی پەیوەسـت بێـت بـە مزگەوتـــەوە، وە دوو موســـڵمان لـــە پێنـــاوی خـــوا یـــەکتریان خۆشبوێت وە لە پێناوی خوادا کۆببنەوە و لـە پێنـاوی ئـەودا لـە یەکتری جیابنەوە، وە پیاوێـك ئەگـەر هـاتوو ئـافرەتێکی خـاوەن جوانی و پلە و پایە داوای خراپەی لێکرد لە وەڵامـدا بڵـێ مـن لـە خـوا ئەترسـێم ، وە کەسـێك خێـر و چـاکە بـە نهێنـی بکـات بـە شـێوەیەك بـە دەسـتی ڕاسـتی ببەخشـێ دەسـتی چـەپی پێـی نەزانێت، وە کەسێك لەتەنیاییدا (بیربکاتەوە) یادی خـوا بکـات و فرمێسك لەچاوی بێت .

٣ . ((الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ))[١٨] .

---

[١٧] رواه البخاري : (٦٤٠) ، وجاء في رواية : ((في ظل عرشه)) **واتە : لە ژێر سێبەری عەرشی خوای گەورەدا .**

واتە: حەسـەن و حوسیەن گـەورەی گەنجانی بەهەشتـیەكانن .

٤ ـ يُقال لأهل الجنة : ((إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلاَ تَهْرَمُوا أَبَدَاً))[19] .

واتـە: لـە ڕۆژی دواییـدا بـە بەهەشـتیەكان دەوترێـت ئێـوە لـە بەهەشتدا هەمیشە گەنجن، وە هەرگیز پیر نابن .

٥ ـ ((مَا أَكْـرَمَ شَـابٌّ شَـيْخًا لِسِـنِّهِ إِلاَّ قَـيَّضَ اللَّـهُ لَـهُ مَـنْ يُكْرِمُـهُ عِنْـدَ سِنِّهِ))[20] .

واتـە: هـەر گـەنجێك لـە تەمـەنی گەنجێتیـدا ڕێـز لـە پیرێـك (بەساڵاچـووێك) بگرێـت لەبـەر تەمەنەكـەی، ئـەوا خـوای گـەورە كەسێكی بۆ ئامادە دەكات كە ڕێـزی لـیَ بگرێـت كاتێـك كـە ئـەو گەنجە پیر دەبێت .

٦ ـ قَالَ أَبُو بَكْرٍ – وَعِنْدَهُ عَمْرٌ بْنُ الْخَطَّابِ – لِزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (ﷺ) : ((إِنَّكَ رَجُلٌ شَابٌّ عَاقِلٌ لاَ نَتَّهِمُكَ ، قَدْ كُنْتَ تَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَتَبَّعِ الْقُرْآنَ فَاجْمَعْهُ))[21] .

---

[18] صححه الألباني في صحيح سنن الترمذي رقم : (٣٧٦٨).

[19] صحيح مسلم (٥١٧٥).

[20] سنن الترمذي رقم : (١٩٩٥) وضعفه الألباني في ضعيف سنن الترمذي رقم : (٢٠٢٢).

[21] صحيح البخاري رقم : (٤٤١٠) .

واته: أبوبكر الصديق بە (زیدی کوڕی ثابت)ی گوت - عمری کوڕی خطاب - یشی لابوو (خوا لێیان ڕازی بێت) تۆ پیاوێکی گەنج و ژیریت گومانی خراپت پێنابەین وە تۆ پەیامت (قورئان) بۆ پێغەمبەر (ﷺ) دەنوسیەوە، بگەڕێ بە دوای ئایەتەکانی قورئاندا و کۆی بکەرەوە .

٧ ـ دَخَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) عَلَى شَابٍّ وَهُوَ سِياقِ فِي الْمَوْتِ فَقَالَ : ((كَيْفَ تَجِدُكَ)) ؟ قَالَ : أَرْجُو اللَّهَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَأَخَافُ ذُنُوبِي ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : لاَ يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْطِنِ إِلاَّ أَعْطَاهُ اللَّهُ مَا يَرْجُو وَآمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ))[٢٢] .

واتە: پێغەمبەر (ﷺ) چووە لای گەنجێك لە کاتێکدا کە گەنجەکە لە سەرەمەرگدا بوو پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو هەست بەچی دەکەیت (لەچ حاڵێك دای) گەنجەکە ووتی: بە ئومێدی خوام و لە تاوانەکانیشم دەترسم، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی هیچ کاتێك ئومێد بوون بەخوا و ترسان لەدڵی بەندەدا کۆنابنەوە ، لەو حاڵەدا ئیلا خوای گەورە ئەو ئومێدەی کە هەیەتی پێی دەبەخشێ و پارێزراوی دەکات لەوەی کە لێی دەترسێ .

---

[٢٢] سنن ابن ماجه رقم : (٤٢٦١) وحسنه الألباني .

٨ ـ قال البراء بن عازب τ فِي غَزْوَةِ حُنَيْنٍ : ((**لاَ وَاللَّهِ مَا وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وَلَكِنَّهُ خَرَجَ شُبَّانُ أَصْحَابِهِ وَأَخِفَّاؤُهُمْ حُسَّرًا لَيْسَ عَلَيْهِمْ سِلاَحٌ**))[٢٣] .

واتە : نا سوێند بە خوا پێغەمبەری خوا لە جەنگی (حنین)دا ڕای نەكرد و مەیدانی جەنگی بەجێ نەهێشت بەڵكو هەندێك لەو گەنجانەی كە تازە هاتبوونە ناویانەوە كە لە مەككەوە هاتبون و خۆیان بۆ جەنگ ئامادەنەكرد بوو بە ڵكو بۆ غەنیمەت و ئافرەت و ماڵی دونیا هاتبوون ئەوانە ڕایان كردوو بە پەلە بوون لە ڕاكردندا وە قەڵغان و زرێیان پێ نەبوو.

٩ ـ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه) قَالَ : ((**كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) وَنَحْنُ شَبَابٌ**))[٢٤] .

واتە : لە عبدالله ی كوڕی مسعودەوە هاتوە، خوای لێ ڕازی بێت فەرمووی: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) جیهادمان دەكرد لە كاتێكدا ئێمە گەنج بوین .

---

[٢٣] صحيح البخاري رقم : (٢٧٩٣) .

[٢٤] رواه أحمد .

[٢٥] رواه أحمد .

١٠ ـ وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ : ((**كَانَ شَبَابٌ مِنَ الأَنْصَارِ سَبْعِينَ رَجُلاً يُقَالُ لَهُمْ الْقُرَّاءُ ، يَكُونُونَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا أَمْسَوْا انْتَحَوْا نَاحِيَةً مِنَ الْمَدِينَةِ فَيَتَدَارَسُونَ وَيُصَلُّونَ ، يَحْسِبُ أَهْلُوهُمْ أَنَّهُمْ فِي الْمَسْجِدِ ، وَيَحْسِبُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ أَنَّهُمْ فِي أَهْلِيهِمْ ، حَتَّى إِذَا كَانُوا فِي وَجْهِ الصُّبْحِ اسْتَعْذَبُوا مِنَ الْمَاءِ وَاحْتَطَبُوا مِنَ الْحَطَبِ ، فَجَاءُوا بِهِ فَأَسْنَدُوهُ إِلَى حُجْرَةِ النَّبِيِّ** (صلى الله عليه وسلم)))[٢٥] .

واته: له (أنس ی كوڕی مالك)ەوه ئەگێڕنەوه فەرمویەتی حەفتا كەس لە گەنجانی پشتیوانەكان (الأنصار)، كە پێیان دەوترا قورئان خوێنەكان لە مزگەوت دەمانەوە، كاتێكیش ئێوارە دادەهات دەچونە لایەك لەلایەكانی مەدینە دەور و دەرسیان دەكرد و نوێژیان دەكرد، كەس و كاریان وایان دەزانی لە مزگەوتن، وە ئەهلی مزگەوتیش وایان دەزانی لە لای كەس و كاریانن و لەماڵەوەن، تاكو نزیكی بەرەبەیان ، ئاویان هەڵدەگۆزی و دار و چیلكەیان كۆ دەكردەوە لەگەڵ خۆیان دەهێنا دەیان برد بۆ (ماڵی) پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) .

بەو پارەیە خواردنیان بۆ ئەهلی (صوففه) دەكڕی، ئەهلی (صوففه) : كۆچكردوە نەدارەكان بوون كەس و كار و

عەشیرەتیان نەبوو لە مەدینە ، لە سوچێكی مزگەوت یان لە نزیك مزگەوت دەمانەوە .

١١ ـ وَعَنْ عَلْقَمَةَ ـ أحد أَصحاب ابن مَسْعُود ـ قَالَ : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بِمِنًى فَلَقِيَهُ عُثْمَانُ فَقَامَ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلاَ نُزَوِّجُكَ جَارِيَةً شَابَّةً لَعَلَّهَا تُذَكِّرُكَ بَعْضَ مَا مَضَى مِنْ زَمَانِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ))[٢٦] .

واتە: لە (علقمة)ەوە دەگێڕنەوە كە یەكێكە لە هاوەڵانی عبدالله ی كوڕی مسعود (خوا لێیان ڕازی بێت) ووتی: من لە گەڵ عبدالله كوڕی مسعود لە (مینا) بووین دەڕۆیشتین (عثمان ی كوڕی عفان) ی تووش بوو، عثمان قسەی لەگەڵ (عبد الله)دا دەكردو پێی ووت: ئەی باوكی عبدالرحمن ژنێكی گەنجت بۆ نەهێنین بەڵكو بەشێك لە تەمەنی ڕابردووت بیر بێنێتەوە، عبدالله پێی ووت: ئەگەر تۆ ئەوە دەڵێیت ئەوە پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموویین: ئەی كۆمەڵی گەنجان، هەر یەكێك لە ئێوە لە توانایدا (واتە

[٢٦] صحیح مسلم رقم : (٣٤٦٤) .

توانای ماددی و توانای جەستەیی) هەیە با ژن بێنیّ، چـونکە ژن هێنان چاو دەپارێزێت لە تاوان، وە پارێزەری داوێنیشە، وە هـەر کەسێك نەیتوانی ژن بێنیّ با ڕۆژوو بگرێت چونکە ڕۆژو گرتن بۆی دەبێتە قەڵغان .

١٢ . وفي حديث الدجال عن النبي (ﷺ) : ((ثُمَّ يَدْعُو رَجُلاً مُمْتَلِئًا شَبَابًا فَيَضْرِبُهُ بِالسَّيْفِ فَيَقْطَعُهُ جَزْلَتَيْنِ رَمْيَةَ الْغَرَضِ ، ثُمَّ يَدْعُوهُ فَيُقْبِلُ وَيَتَهَلَّلُ وَجْهُهُ يَضْحَكُ))[٢٧] .

واتە: دەججال پیاوێکی گـەنج بـانگ دەکـات و بـە شمشـێرەکەی لــێی دەدات و دەیکـات بـەدوو کەرتــەوە و لێکـی جیادەکاتــەوە پاشان بانگی دەکات و ئەویش هەڵدەسێتەو و بـەرەو ڕووی دێـت بە پێکەنینەوە.

١٣ . وعن مالك بن الحويرث ﷺ قال: ((أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عِشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) رَحِيمًا رَفِيقًا ، فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا اشْتَقْنَا أَهْلَنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرْنَاهُ قَالَ : ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ .

---

[٢٧] صحيح مسلم رقم : (٥٣٣٨) .

وَذَكَرَ أَشْيَاءَ . وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيَؤُمَّكُمْ أَكْبَرُكُمْ))[٢٨] .

واتە: ئێمە كۆمەڵێك گەنجی هاوتەمەن بووین، چوین بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) بیست شەو ڕۆژ لای ماینەوە، زۆر نەرم و نیان بوو لەگەڵماندا، كاتێك هەستی كرد كە حەزدەكەین بگەڕێینەوە بۆ لای كەس و كارمان پرسیاری لێكردین دەربارەی ئەوانەی كە بەجێمان هێشتبون وە ئێمەش هەواڵی ئەوانمان پێ ڕاگەیاند، پێغەمبەریش (ﷺ) پێی ڕاگەیاندین و فەرمووی: بگەڕێنەوە بۆ لای كەس و كارتان و لە ناویاندا بمێننەوە وە فێریان بكەن و فەرمانیان پێ بكەن (هەندێ شتی باسكرد)، وە نوێژ بكەن هەروەك چۆن منتان بینیوە نوێژ دەكەم، وە كاتێك نوێژ بوو با یەكێكتان بانگ بدات وە ئەوەی لە هەمووتان گەورەترە با پێش نوێژیتان بۆ بكات .

---

[٢٨] صحيح البخاري رقم : (٦١٣) .

كۆتایی

ئەوەی کە ویستمان پێشکەشی بکەین لێرەدا کۆتایی هات.....

داوا لە خوای گەورە دەکەین بە هۆیەوە سود بگەیەنێ .

والحمد لله رب العالمين

وصلى الله وسلم على نبينا محمد

وعلى آله وصحبه أجمعين

ماڵپەڕی فەرموودە

هەمیشەڕاستگۆیی

www.fermude.com